Dr Stefan Wolny
Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy
w Poznaniu

Prof. dr, czł. rzecz. PAN
WŁADYSŁAW JÓZEF WĘGOREK dr h. c.

Jeden z najwybitniejszych polskich uczonych ostatniego półwiecza w dziedzinie rolnictwa, twórca i były, wieloletni dyrektor Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu, były Rektor Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu i doktor honoris causa tej uczelni pod zmienioną nazwą Akademii Rolniczej, były Prezes Poznańskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk. Człowiek, który odegrał pionierską i twórczą rolę w wytyczaniu kierunków rozwoju i modernizowaniu ochrony roślin w Polsce. Wielki przyjaciel młodzieży akademickiej i wychowawca licznej grupy pracowników naukowych oraz specjalistów terenowej służby ochrony roślin.

Urodził się w Nowoczerkasku nad Donem (obecnie terytorium Rosji) w dniu 16 lutego 1918 roku i w tym samym roku Jego rodzina powróciła do Polski osiedlając się w Puławach. W latach 1931–1937 był uczniem Gimnazjum imienia Jerzego Adama Czartoryskiego w Puławach, po czym rozpoczął studia na Wydziale Ogrodniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Studia te, przerwane wojną, ukończył w roku 1946. Od roku 1939 do końca wojny był członkiem Legii Akademickiej.

W roku 1940 podjął pracę w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, w którym kontakt i współpraca z wybitnymi polskimi entomologami: profesorami Janem Ruszkowskim i Stanisławem Minkiewiczem oraz z doktorem Eugeniuszem Judenką, a także upodobanie problematyki ochrony roślin zadecydowały o wyborze specjalności i karierze zawodowej.

Stopień naukowy doktora nauk zoologicznych uzyskał już w roku 1948, na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na podstawie rozprawy doktorskiej dotyczącej fauny pędraków chrabąszczy (*Melolontha* spp.). Pozostając asystentem w Dziale Entomologicznym PINGW w Puławach rozwijał działalność naukową i organizował badania nad najgroźniejszym w tym okresie szkodnikiem inwazyjnym ziemniaka – stonką ziemniaczaną.

W 1951 roku przeprowadzono reorganizację nauk rolniczych w Polsce, w wyniku której rozwiązano Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, powołując między innymi Instytut Ochrony Roślin z kilkoma oddziałami rozproszonymi w różnych miejscowościach na terenie całego kraju. Powierzono Mu wówczas kierownictwo Oddziału w Puławach oraz równocześnie Pracowni Badania Szkodników Roślin Przemysłowych.

Wobec coraz poważniejszego zagrożenia dla uprawy ziemniaka ze strony stonki ziemniaczanej, Minister Rolnictwa powierzył Mu stanowisko Pełnomocnika do spraw jej zwalczania na terenie całego kraju. Pierwsze obserwacje były prowadzone w Dęblinie (Irenie) niedaleko Puław, gdzie wykryto jedno z pierwszych ognisk stonki na terenie Polski. Późniejsze badania przeniesiono do Wielkopolski, a ówczesny Docent Węgorek otrzymał zadanie zorganizowania od podstaw laboratorium naukowego w Poznaniu oraz podjęcia kompleksowych badań nad biologią i zwalczaniem tego nowego dla warunków polskich szkodnika. Wyniki przeprowadzonych na szeroką skalę badań ukazały się drukiem w roku 1959 w formie obszernej monografii o stonce ziemniaczanej.

Tak więc, po uzyskaniu w roku 1954 stopnia docenta w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie zrezygnował z dalszej pracy w Puławach oraz w SGGW w Warszawie i przeniósł się w 1955 roku do Poznania. Pod Jego kierownictwem w roku 1953 rozpoczął pracę nowo powstały Oddział Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu, którego główna dyrekcja znajdowała się w Puławach, a później w Warszawie. Kiedy w roku 1956 przeniesiono Dyrekcję Instytutu do Poznania, stanowisko Dyrektora Naczelnego powierzono właśnie

Profesorowi Władysławowi Węgorkowi. Funkcję tą sprawował przez następne 32 lata, aż do przejścia na emeryturę z końcem 1988 roku.

W roku 1959 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1967 profesorem zwyczajnym. W tym samym roku został powołany na członka korespondenta, a w roku 1976 na członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk.

Jego działalność naukowa obejmowała różne dziedziny entomologii stosowanej i ochrony roślin. Na uwagę zasługują badania faunistyczne nad chrabąszczami (*Melolonthinae*) i rolnicami (*Agrotinae*).

Profesor Węgorek w swoich pracach badawczych najwięcej uwagi poświęcił stonce ziemniaczanej. W licznych artykułach szczegółowo przedstawił informacje o biologii, etologii i ekologii tego szkodnika. Jako pierwszy zwrócił uwagę na rolę fotoperiodu w rozwoju owada, scharakteryzował rytm życiowy szkodnika oraz wyjaśnił fizjologiczne podstawy diapauzy u stonki, zaś badania biochemiczne umożliwiły opracowanie metod krótko- i długoterminowego prognozowania wystąpienia szkodnika. Na tym przykładzie stworzył podstawy nowoczesnego prognozowania pojawów oraz sygnalizacji terminów zwalczania innych szkodników i sprawców chorób roślin, które do dziś są podstawą działania terenowej służby ochrony roślin.

W zakresie biologicznego zwalczania szkodników prowadził badania nad aklimatyzacją nowego dla Polski gatunku owada drapieżnego - *Perillus bioculatus*. Prace dotyczyły metody masowej hodowli oraz introdukcji drapieżcy w różnych regionach kraju, a następnie poprzez znakowanie izotopami, określania miejsca jego zimowania oraz przeżywalności.

Do bardzo interesujących i istotnych dla praktyki rolniczej należą badania Profesora Węgorka nad rolą owadów w rozprzestrzenianiu chorób wirusowych roślin. W tym zakresie do ważnych osiągnięć naukowych należy zaliczyć: ustalenie długości czasu żeru owada dla nabycia przez niego zdolności przenoszenia poszczególnych wirusów, studia nad retencją wirusa mozaiki lucerny i nad możliwością przenoszenia przez mszyce równocześnie dwóch wirusów np. *Pisum virus* 1 i *Pisum virus* 2.

Podejmując problem zwalczania wektorów wirusów, zainicjował badania nad odpornością roślin na szkodniki. Na podstawie wyników obserwacji nad roślinami motylkowymi, stwierdził występowanie różnic w podatności poszczególnych odmian lucerny i łubinu na żerowanie mszyc. W tych badaniach zastosował technikę izotopową oraz infiltrowanie alkaloidów do roślin testowych.

Dla racjonalnego rozwoju ochrony roślin istotne znaczenie miały badania podjęte przez Profesora Węgorka nad opłacalnością stosowania pestycydów w ochronie roślin. Wobec szerokiej dyskusji na temat ewentualnych, niepożądanych skutków ujemnych wprowadzania środków chemicznych do środowiska rolniczego zainicjował szerokie i wszechstronne badania nad wpływem pestycydów na plon roślin, ich obiegiem i tempem degradacji oraz ewentualnym zagrożeniem dla czystości gleby i wody. Pierwsze wyniki przedstawił w 1975 roku na Międzynarodowym Kongresie Ochrony Roślin w Moskwie. Prace te z uwagi na ich wielostronność i ponadczasowość należy uznać za unikalne w skali międzynarodowej.

Całość Jego dorobku naukowego obejmuje 159 prac naukowych, 123 artykułów naukowo-problemowych, 27 pozycji podręcznikowych oraz 102 inne opracowania.

Sukcesem było zorganizowanie Oddziału Instytutu, którego dynamiczny rozwój spowodował, iż w roku 1956 Minister Rolnictwa zdecydował o przeniesieniu siedziby głównej dyrekcji Instytutu Ochrony Roślin właśnie do Poznania.

Zorganizował w krótkim czasie, nowoczesną i dobrze wyposażoną placówkę naukową, przyjmując na siebie bardzo poważny obowiązek wyznaczania celów strategicznych oraz koordynowania prac naukowo-badawczych w zakresie ochrony roślin. W latach 1967–1986 kierował pięcioma ogólnokrajowymi programami badawczymi.

W początkach lat 70., z udziałem FAO i UNDP, podjął się zorganizowania (działającego do chwili obecnej oraz uznawanego jako wzorcowy) systemu badania pozostałości środ-

ków ochrony roślin w produktach pochodzenia roślinnego, w glebie i wodzie na terenie całego kraju.

Jemu należy zawdzięczać zainicjowanie w 1961 roku organizowania corocznych Sesji Naukowych Instytutu Ochrony Roślin, które odbywają się nieprzerwanie do chwili obecnej, pozostając jedynymi w kraju, tego typu spotkaniami ludzi nauki i praktyki.

W latach 1972–1987 kierował Centrum Koordynacyjnym Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, obejmującym problematykę ochrony roślin oraz integrującym środowisko naukowe krajów Europy środkowej i wschodniej. Dzięki szerokim kontaktom Profesora Węgorka z naukowcami różnych krajów oraz atmosferze otwartości ponad podziałami politycznymi Instytut Ochrony Roślin był miejscem częstych spotkań przy okazji konferencji międzynarodowych oraz wymiany dwustronnej, co ułatwiało pracownikom naukowym Instytutu dostęp do nowości naukowych oraz literatury światowej.

W okresie od roku 1959 do roku 1965 pełnił funkcję Rektora Wyższej Szkoły Rolniczej (obecnej Akademii Rolniczej) w Poznaniu, przyczyniając się do rozbudowy i wzrostu znaczenia tej uczelni. Działalność dydaktyczną rozpoczął w roku 1950 jeszcze jako pracownik Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, najpierw na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a od roku 1952 na Wydziale Ogrodniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, sprawując kierownictwo Zakładu Entomologii Stosowanej. W 1955 roku został kierownikiem nowo utworzonej Katedry Entomologii Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu i funkcję tę pełnił do roku 1969. Świadectwem umiejętności Profesora w pozyskiwaniu młodych ludzi do pracy naukowej oraz umiejętnym sterowaniu ich karierami zawodowymi jest liczba 94 prac dyplomowych przyszłych magistrów i 35 rozpraw doktorskich, których był promotorem.

Był niezwykle aktywny w opracowywaniu i wydawaniu książek i podręczników akademickich. Kilkanaście roczników studentów wychowało się korzystając z 5 wydań skryptu „Nauka o szkodnikach", a także trzech wydań obszernego i nowoczesnego podręcznika akademickiego pod tym samym tytułem.

Odegrał znaczącą rolę w kształceniu kadr terenowej służby ochrony roślin, dla których pozostał nie kwestionowanym autorytetem. Jest współautorem, współredaktorem lub współtłumaczem wydań książkowych „Ochrony Roślin" (5 wydań), „Poradnika Ochrony Roślin" (3 wydania), „Encyklopedii Ochrony Roślin", „Terminarza ochrony pól" (2 wydania) i „Zarysu Entomologii".

Profesor Węgorek łączył w sobie cechy konsekwentnego i niezwykle pracowitego naukowca-badacza oraz humanisty, miłośnika i mecenasa historii i kultury narodowej. W 1951 roku, kiedy w Poznaniu powstawał Oddział IOR, „odkrył" wraz z Profesorem Zdzisławem Wiluszem i zaadoptował do prac badawczych chylący się wtenczas ku ruinie pałac generała Dezyderego Chłapowskiego w Turwi. Obecnie mieszczą się tam pracownie naukowe PAN. W roku 1963, poszukując miejsca lokalizacji dla mającego powstać Rolniczego Zakładu Doświadczalnego jako zaplecza dla prac i doświadczeń polowych Instytutu Ochrony Roślin, zdecydował się przejąć majątek ziemski w Winnej Górze, dawną posiadłość Generała Jana Henryka Dąbrowskiego. Poza polami, objął patronacką opieką i ocalił od całkowitej dewastacji pałac wraz z przyległym parkiem oraz zabudowaniami dworskimi i gospodarskimi. W pałacu mieszkało wówczas około 20 przypadkowych lokatorów. Dach groził zawaleniem, tynki odpadały, a drzewa w parku wycinano na opał. Decyzja przejęcia majątku zaważyła na dalszych losach tej bezcennej posiadłości historycznej. Jego pragnieniem było, aby Winna Góra stała się pomostem „między dawnymi i młodszymi laty" służąc społeczeństwu polskiemu przykładem pamięci i tradycji narodowej oraz postępem wiedzy rolniczej.

Był aktywnym członkiem Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego. Dzięki Jego staraniom dnia 5 września 1987 roku w pałacu odbyło się Seminarium i została otwarta Sala Pamięci Generała Jana Henryka Dąbrowskiego, zaczątek późniejszego muzeum. W Winnej Górze odbywały się kolejno centralne uroczystości jubileuszowe w 175 rocznicę śmierci Generała oraz w 200 rocznicę „Mazurka Dąbrowskiego".

W swoim aktywnym życiu zawodowym pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji. Obok wymienionych wcześniej był między innymi:

- Członkiem Prezydium Polskiej Akademii Nauk,
- Przewodniczącym Oddziału PAN w Poznaniu,
- członkiem Rad Naukowych pokrewnych instytutów naukowo-badawczych,
- wieloletnim członkiem Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa,
- Członkiem (do 1968 roku) Rady Głównej Ministra Szkolnictwa Wyższego,
- Członkiem Komitetu Wykonawczego Europejskiej Organizacji Ochrony Roślin (EPPO) z siedzibą w Paryżu i Redakcji Biuletynu EPPO,
- Redaktorem Roczników Nauk Rolniczych - Seria E - Ochrona Roślin i wydawnictw IOR: „Prace naukowe Instytutu Ochrony Roślin; Materiały Sesji Naukowych IOR; Zalecenia IOR",
- Członkiem Redakcji „Archiv für Phytopathologie und Pflanzeschutz" (NRD),
- Członkiem Redakcji „Agronomie" (Francja).

W latach 1989 –1995 był członkiem Rady do spraw Nauki powołanej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polski Lecha Wałęsę.

Profesor Węgorek aktywnie działał w Towarzystwach Naukowych, będąc:

- członkiem Honorowym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego oraz
- Wszechzwiązkowego Towarzystwa Entomologicznego Rosji,
- Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk,
- Polskiego Towarzystwa Zoologicznego,
- Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego.

Był wielokrotnie wyróżniany i odznaczany otrzymując między innymi:

- Doktorat Honoris Causa Akademii Rolniczej w Poznaniu,
- Nagrodę Premiera Rzeczpospolitej Polski za całokształt dorobku naukowego,
- Nagrodę Państwowa II stopnia za zorganizowanie w Polsce systemu rejestracji i prognozowania występowania chorób i szkodników roślin,
- Nagrodę Ministra Rolnictwa, Ministra Edukacji oraz Polskiej Akademii Nauk za wybitne osiągnięcia naukowe,
- Złoty Krzyż Zasługi,
- Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski,
- Order Sztandaru Pracy I i II klasy,
- Medal imienia Michała Oczapowskiego,
- Medal „Ad Perpetuam Rei Memoriam",
- Medal „L'Ordre du Merit Agricole",
- Medal 1000-lecia Państwa Polskiego.

Od listopada 1940 roku do czerwca roku 1942 współpracował w konspiracji po zaprzysiężeniu w Komórce Łączności, po czym do czerwca 1943 roku był przydzielony do Komórki Biura Informacji i Propagandy Armii Krajowej (B.I.P. AK) w obwodzie Puławy, pełniąc obowiązki kierownika od czerwca 1943 roku do lipca 1944 roku. Był tytularnym Oficerem B.I.P. w Okręgu A.K. Lublin, służącym pod pseudonimem „Baśkiewicz". Uczestniczył w Akcji „Burza" aż do momentu wkroczenia wojsk sowieckich.

Za udział w akcjach Armii Krajowej podczas okupacji został odznaczony:

- Krzyżem Armii Krajowej i
- Medalem „Polska Swemu Obrońcy".

Profesor Władysław Węgorek zmarł 16 lipca 2001 roku w Poznaniu. Został pochowany wśród zieleni na Cmentarzu Komunalnym w Poznaniu na Junikowie. Pozostawił po sobie piękne wspomnienia, a dla bardzo wielu był i pozostanie Mistrzem godnym naśladowania, również w tym co świadczył swoim życiem i wyraził słowem jako już bardzo chory Człowiek: „Cóż szkodzi być dobrym..."

Poznań, marzec 2011